

Erfarenhetsbaserat lärande

Referenser och fördjupning:

Dewey, J. (1997). *Demokrati och utbildning*. Uddevalla: Daidalos.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning*. New Jersey: Prentice Hall.

Tiller, T. (1999). *Aktionslära*. Malmö: Runa Förlag

Att lära sig något innebär att förändra sitt sätt att tänka eller handla till följd av erfarenheter av samspillet med omgivningen. Om jag bränner mig på en spisplatta får smärtan som jag känner mig att undvika plattan i fortsättningen. Detta lärande är reflexmässigt och leder till en direkt förändring av beteende utan att jag behöver tänka så mycket på saken. Ofta är lärandet dock mer komplicerat än så och kräver att vi reflekterar och drar slutsatser. Vi tillämpar det vi tidigare lärt oss i nya situationer och ibland behöver vi omvärdera det vi trodde att vi visste.

Begreppet erfarenhet är tvetydigt. Å ena sidan är det saker som vi är med om och som påverkar oss. Man kan säga: "det där var en värdefull erfarenhet!" eller "jag har dåliga erfarenheter av det". Vi kan se det som att vi är böcker där våra erfarenheter skrivs in. Å andra sidan är våra tidigare erfarenheter som glasögon genom vilka vi ser och tolkar världen vilket påverkar vad vi fortsättningsvis skriver in i våra böcker. En erfaren person tolkar situationer annorlunda än den oerfarne. Att erfarenhet på samma gång kan ses som böcker och glasögon är något som cirkelledaren bör vara medveten om i sitt ledarskap.

Den teoribildning inom lärande som har kallats

erfarenhetsbaserat lärande bygger på att lärande alltid grundar sig i erfarenhet, men att erfarenheten i sig inte är lärandet. Vad vi lär oss av erfarenheten beror istället på hur vi tolkar erfarenheten och omvandlar den till kunskaper och färdigheter. Om jag till exempel håller på att lära mig ett nytt språk räcker det inte med att jag lyssnar och försöker snappa upp ord. För att verkligen kunna prata språket behöver jag fundera över hur orden passar ihop med varandra, sätta ihop dem till meningar och pröva att använda meningarna i ett verkligt samtal. När personen jag pratar med rättar mig kan jag anpassa mig till nästa gång. Om jag ska lära mig spela piano slår jag antagligen inte slumpmässigt på tangenterna tills det låter bra. Jag lyssnar på hur det låter, jämför med hur jag vill att det ska låta och prövar igen.

Forskare som Kurt Lewin, Jean Piaget och John Dewey började under första hälften av 1900-talet analysera lärande som en process där planering, handling, reflektion och analys leder till planering av ny handling osv. Detta kan ses som en reaktion mot deras tids inlärningspsykologi som enbart fokuserade på beteenden. Bilden av lärande på sida 2 har vidareutvecklats av David Kolb (1984) som uttrycker den i form av en cirkulär process.

Om jag vill lära mig att bli bättre på att hålla en presentation kommer jag antagligen först att fundera över hur det gick förra gången jag presenterade. Om jag till exempel fick en black out och glömde bort vad jag skulle säga så försöker jag förstå varför det blev så. Jag kanske kommer fram till att jag var nervös och behöver förbereda mig mer, eller att jag behöver använda stödord. Eller så var problemet att jag hade för lite publikkontakt. Jag kanske bestämmer mig för att se åhörarna i ögonen nästa

Handlande och konkret erfarenhet

gång för att skapa en större trygghet. Efter att ha kommit fram till dessa slutsatser förbereder jag mig inför nästa försök. Förhoppningsvis lyckas jag bättre med just de sakerna som jag tänkt på, men jag kommer antagligen också att upptäcka nya saker som kan förbättras.

Lärprocessen kan vara konfliktfylld då konkreta upplevelser och erfarenheter leder till reflektion och ett utprovande av nya handlingar som utmanar de sedan länge invanda beteendemönstren. I varje ny situation kommer jag att försöka tillämpa de tankesätt och färdigheter som jag har med mig från tidigare situationer. Tidigare erfarenheter kan alltså hjälpa mig, men de kan också störa om den nya situationen kräver andra verktyg än de jag är van vid att använda. Om jag till exempel ska lära mig ett nytt bildbehandlingsprogram kommer det antagligen att vara enklare om jag redan har erfarenheter av andra bildbehandlingsprogram. Vissa saker fungerar säkert likadant och då går det fort för mig att lära mig. Däremot kanske det finns andra funktioner som inte alls är lika och då behöver jag medvetet försöka tänka om. Om jag är van vid

PC men ska försöka lära mig använda MAC kanske jag till exempel blir förvirrad över att det bara finns en musknapp. Detta är förstås ett triviale exempel, men det sätter fingret på något som varje studiecirkelledare bör vara medveten om, nämligen vikten av att sätta sig in i cirkeldeltagarens perspektiv.

Kolb menar att för att en ny erfarenhet ska bli till lärande krävs att man öppet och fullt möter en ny situation, att man reflekterar utifrån olika perspektiv på den aktuella situationen, samt att man uppfattar kopplingar mellan den nya erfarenheten och tidigare erfarenheter eller teorier. Det kräver också att man kan omsätta den nya erfarenheten i handling. Lärandet är enligt Kolb en helhet i vilken känslor, sinnesintryck och förhållningssätt utgör en process. För att identifiera ett erfarenhetslärande menar Kolb att kännetecknen som tydlig process, möte mellan tanke och handling, möte mellan individ och omgivning är inflätade i varandra och Kolb sammanfattar dessa kännetecknen som att "lärande är en process där kunskap formas genom omformning av erfarenheter" (Kolb, 1984, s.38).

Även om Kolb utvecklat tankegångarna om erfarenhetslärande är idén om medvetet reflekterande över erfarenheter något som funnits hos andra forskare långt tidigare. För filosofen John Dewey (1938) förutsätter det erfarenhetsbaserade lärandet att individen uppfattar en meningsfullhet och en begriplighet i situationen för att vi ska reflektera och lära av den. Enligt honom gör individen långt fler erfarenheter än de som genererar ett lärande. Det lärande som erövrats kan uppfattas antingen positivt eller negativt för individen och för omgivningen. Ett negativt lärande kan till exempel vara erfarenheten av att misslyckas och att inte räcka till, något som ibland kallas inlärda hjälplöshet.

Resultatet av erfarenhetsbaserat lärande innebär för individen ökad självkännet och ökad med-

vetenhet om sitt eget lärande. I en utbildningssituation behövs en riktning av erfarenhetslärandet som strävar efter ett önskvärt konstruktivt lärande. Dewey uttrycker erfarenheten kopplad till medvetenhet och handling på följande sätt:

Erfarenhet som utprovande, försök, innebär förändring, men förändringen är ett meningslöst övergångsstadium om den inte är medvetet kopplad till den våg av konsekvenser som följer på den. När vi genomför en aktivitet och utstår följderna och när den förändring handlingen orsakar reflekteras i en förändring inom oss blir själva omvandlingen laddad med betydelse. Vi lär oss något (Dewey, 1997, s.183).

Ett erfarenhetsbaserat lärande är inte bara en typ av lärande som är kopplat till erfarenheter i bemärkelsen saker som man är med om. Det handlar även om att kunna relatera det man är med om till tidigare erfarenheter och dra egna slutsatser av detta. Det är just därför Kolb beskriver lärande som en cykel. Det är också därför vi i början av den här texten jämförde erfarenhet med både en bok och ett par glasögon. Enligt teorin om erfarenhetsbaserat lärande är det på detta sätt lärande sker i vardagen. Problemet är att formell utbildning ofta inte tar elevens eller studentens tidigare erfarenheter och konkreta upplevelser i beaktande.

Pedagogikforskaren Tom Tiller (1999) menar att utantillinläring av minneskunskaper inför ett prov inte kan räknas som ett erfarenhetsbaserat lärande. Om begreppen inte kopplas till den egna vardagen så blir det lärda till isolerade begrepp som kan blockera lärande i vardagen. Tiller menar vidare att vardagen och de dagliga erfarenheterna kommer att bli den viktigaste utbildningsresursen i framtiden. Detta synsätt brukar kallas livslångt lärande.

Tiller konstaterar att det behövs en diskussion om vuxnas lärande generellt och inte minst riktat mot

hur människor kan lära och utvecklas i sin arbetsvardag. Han menar att vi vet att vi lär av erfarenheter, men frågan är på vilket sätt vi lär och vad som kan göras för att stärka det erfarenhetsbaserade lärandet. Tiller beskriver det erfarenhetsbaserade lärandet som en trappa med olika steg där det första steget innebär att konstatera att det existerar lösa erfarenheter och därför blir nästa steg att ordna dessa erfarenheter. Ett tredje steg handlar om att strukturera erfarenheterna och knyta ihop dessa med andra erfarenheter och nya situationer. Det fjärde steget kan vara att relatera erfarenheter till teori.

I folkbildningen är det en grundläggande tanke att lärandet ska ta utgångspunkt i deltagarnas erfarenheter. Deltagarna kommer till cirkeln frivilligt och alla har med sig olika erfarenheter och kunskaper. Att lära av varandra i socialt samspel, reflektera tillsammans och ge varandra feedback ger möjlighet till vidgade perspektiv och nya kunskaper. Det innebär också en demokratisk träning i att tillsammans utforma cirkelns form och innehåll.

Cirkelledaren har här flera utmaningar. En utmaning är att hjälpa var och en av medlemmarna att hitta en ingång till ämnet och att relatera det till sina erfarenheter. En annan utmaning är att hålla ihop gruppen och styra arbetet framåt. Detta kräver ett ledarskap som är både flexibelt och tydligt på samma gång. Ledaren behöver kunna känna in deltagarna och hitta krokar att hänga upp nya kunskaper på samt att försöka hitta minsta gemensamma nämnare för gruppens medlemmar.

Enligt teorin om erfarenhetsbaserat lärande är det den lärande själv som måste göra jobbet. Ingen kan egentligen lära någon något, eftersom man aldrig vet hur den man undervisar kommer att tolka det man berättar. Ofta lär sig personen något men kanske inte alltid det läraren förväntat sig. Däremot

går det att skapa goda förutsättningar för andras lärande genom att hjälpa till i deras lärcykel och stödja deras process. Skickliga lärare kan hjälpa till i lärcykeln's olika faser.

Det kanske vanligaste sättet är att ge direkt feedback på handlingar. Musikläraren tittar på elevens teknik och säger: "Pröva att hålla handen lite så här istället". Läraren kan dock aldrig veta exakt hur feedbacken tas emot och vilka slutsatser eleven drar. Ett sätt att hjälpa till i lärprocessen som passar i studiecirkeln är att ställa frågor som får deltagarna att börja reflektera. Ytterligare ett sätt är att bidra med teorier, tankesätt och metoder som deltagarna kan använda för att lösa problem. Det är dock viktigt att deltagarna förstår att teorierna är medel snarare än mål. En teori har inget egenvärde utan är i bästa fall ett verktyg för att lösa problem och hjälpa tänkandet framåt.